

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В.І. ВЕРНАДСЬКОГО
Навчально-науковий інститут «Академія мистецтв імені С.С. Прокоф'єва»
Кафедра музичного мистецтва

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор інституту

_____ М.І. Аноненко

_____ 2020 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«МУЗИЧНА РЕЖИСУРА»

(назва навчальної дисципліни)

освітній рівень	магістр (назва освітнього рівня)
галузь знань	02 Культура і мистецтво (шифр і назва галузі знань)
спеціальність (спеціалізація)	025 «Музичне мистецтво» (код і назва спеціальності (або спеціалізації))
освітня програма	«Музичне мистецтво. Вокал» «Музичне мистецтво. Інструментальне виконавство» (назва освітньої програми)
тип дисципліни	обов'язкова (обов'язкова)

Київ – 2020 рік

Робоча програма з навчальної дисципліни «Музична режисура» складена для здобувачів вищої освіти відповідно до програми підготовки фахівців за спеціальністю магістра ступеня вищої освіти 025 «Музичне мистецтво», за денною формою навчання.

Розробник: Зосім О. Л. – доктор мистецтвознавства, професор, професор кафедри музичного мистецтва

(вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри музичного мистецтва
(назва кафедри)

Протокол від 16 жовтня 2020 року № 1/2

Завідувач кафедри музичного мистецтва _____ В.В. Марченко
(підпис)(ініціали та прізвище)

Погоджено:
Гарант освітньої програми

(підпис, ініціали, прізвище)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників		Розподіл годин за навчальним планом		
Кількість кредитів:	3	Вид занять	Форма навчання	
Загальна кількість годин:	90		Денна	Заочна
Рік вивчення дисципліни за навчальним планом:	2	Лекції:	24	-
Семестр:	2	Практичні заняття:	-	-
Тижневе навантаження (год.):		Лабораторні заняття:		-
аудиторне:	3	Семінарські заняття:	22	-
самостійна робота:	3	Самостійна робота:	44	-
Форма підсумкового контролю:	екзамен	Консультації:	-	-
Мова навчання:	українська	Індивідуальні заняття:	-	-

Консультативну допомогу здобувачі вищої освіти можуть отримати у ННП кафедри Музичного мистецтва, які безпосередньо проводять заняття або звернувшись з письмовим запитом на електронну пошту за адресою akademart@ukr.net

2. Програма навчальної дисципліни

Передумови для вивчення дисципліни:

Препозит:	Постпозит
Вокал, Вокальний ансамбль, Спеціальний інструмент, Камерний ансамбль, Інструментальний ансамбль	Переддипломна практика, Магістерська робота

Примітка. Зазначається місце навчальної дисципліни у структурно-логічній схемі програми підготовки фахівця, перелік дисциплін, що передують (препозит), а також ті, які забезпечуються (постпозит) цією навчальною дисципліною, перелік раніше здобутих результатів навчання тощо;

Мета вивчення дисципліни:

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Музична режисура» є набуття професійних практичних компетентностей у вирішенні комплексних проблем інноваційної режисерської діяльності в сучасному музичному театрі.

Очікувані програмні результати навчання за дисципліною (за Освітньою програмою):

ПРН 1. Володіти професійними навичками виконавської (диригентської), творчої та педагогічної діяльності.

ПРН 6. Володіти музично-аналітичними навичками жанрово-стильової та образно-емоційної атрибуції музичного твору при створенні виконавських, музикознавчих та педагогічних інтерпретацій.

ПРН 7. Володіти термінологією музичного мистецтва, його понятійно-категоріальним апаратом.

ПРН 9. Здійснювати ефективне управління мистецькими проектами, зокрема, їх планування та ресурсне забезпечення.

ПРН 10. Приймати ефективні рішення в галузі культури і мистецтва, аналізувати альтернативи та оцінювати ризики.

Загальні та спеціальні компетентності, що формуються у процесі вивчення дисципліни

Шифр та назва компетентності	Результати навчання			
	Знання	Уміння/навички	Комунікація	Відповідальність і автономія
Загальні компетентності (ЗК)				
	ПРН 1	ПРН 1	ПРН 1	ПРН 1
ЗК 2. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.	ПРН 7	ПРН 6	ПРН 1	ПРН 9
ЗК 5. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.	ПРН 7	ПРН 6	ПРН 1	ПРН 9
ЗК 6. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).	ПРН 7	ПРН 6	ПРН 1	ПРН 10
ЗК 7. Здатність до міжособистісної взаємодії.	ПРН 7	ПРН 6	ПРН 9	ПРН 10
ЗК 9. Здатність працювати автономно.	ПРН 7	ПРН 6	ПРН 10	ПРН 9
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)				
ФК 3. Здатність розробляти і реалізовувати творчі проекти по створенню / інтерпретації / аранжуванню та перекладу музики / звукорежисерської практики обробки звуку.	ПРН 7	ПРН 6	ПРН 10	ПРН 10

Зміст навчальної дисципліни

Тема 1. Транснаціоналізація та самоідентифікація оперного мистецтва: пошуки гармонізації репертуарної політики.

Диспропорція в репертуарній політиці, домінування зарубіжних опер над українськими у вітчизняному музичному театрі. Пріоритет виконання опер мовою оригіналу (італійською, французькою, німецькою, англійською) над україномовним контентом. Роль режисера у створенні сучасної української опери. Аналітичний розбір музично-театральних вистав у контексті означеної тематики.

Тема 2. Опера як художній твір та мистецький продукт: спроби поєднання естетико-ціннісного та фінансово-економічного аспектів.

Поступова зміна основного призначення музичного театру — від виховання і розвитку особистості до ринку театральних послуг. Зміщення акцентів у оперних виставах з драматургічного контенту на розважальний. Необхідність подолання наслідків необґрунтованого трактування опер у гедоністичному стилі. Аналітичний розбір музично-театральних вистав у контексті означеної тематики.

Тема 3. Функціонування оперного жанру під впливом шоу-бізнесу: оптимізація видовищного та драматургічного аспектів.

Надмірне застосування прийомів і засобів шоу-бізнесу в музичному театрі як наслідок надмірного психологічного навантаження особистості доби інформаційних технологій,

пришвидшення темпоритмів життєдіяльності суспільства. Прояви негативної тенденції перетворення оперних творів із складними драматургічними колізіями на театралізовані шоу-видовища. Необхідність пошуку оптимізації видовищної і драматургічної складової в оперних виставах, забезпечення єдності форми і змісту твору засобами режисерської виразності. Аналітичний розбір музично-театральних вистав у контексті означеної тематики.

Тема 4. Модернові трактування оперних творів: межі режисерської сумлінності.

Прояви негативної тенденції так званого “оновлення” старовинних і класичних оперних творів у модерновому та постмодерновому стилях всупереч концептуальному задуму композитора. Вульгаризація та дискредитація високого призначення трагедійних і драматичних творів, спроможних завдяки катарсису, який переживає глядач, виховати у нього несприйняття негативних явищ в суспільстві, нищих вчинків персонажів. Пошуки модернізації старовинних та класичних творів у контексті концептуального бачення композитора, вияв загальнолюдських, позачасових якостей персонажів, спроможних надихати сучасного глядача на наслідування благородних вчинків. Аналітичний розбір музично-театральних вистав у контексті означеної тематики

Тема 5. Режисерський концепт створення оперних вистав у контексті міжнародних проєктів.

Міжнародна мобільність сучасного митця у сфері музичного театру в контексті створення мистецьких проєктів представниками різних країн, расових, національних, ментальних, релігійних, культурних особливостей. Необхідність врахування сучасним режисером означеної специфіки при підборі складу виконавців та інтерпретації музично-театрального твору задля забезпечення його художньої цілісності. Аналітичний розбір музично-театральних вистав у контексті означеної тематики.

Тема 6. Специфіка режисерських підходів до фестивальних оперних проєктів.

Інтенсивний розвиток фестивального руху у сфері музично-театрального мистецтва на порубіжжі XX-XXI століть. Різновекторна спрямованість фестивальних програм, їх обґрунтованість пошуками новітніх режисерських підходів до інтерпретації оперних творів, інноваційних прийомів застосування арт-технологій та сценічного дизайну, нового синтезу різноманітних засобів виразності з тяжінням до неосинкретизму. Врахування творчого спрямування фестивалю, особливостей сценічної реалізації твору, інших вимог організаторів заходу в режисерських інтерпретаціях оперних вистав. Аналітичний розбір музично-театральних вистав у контексті означеної тематики.

Тема 7. Вплив інноваційних мультимедійних технологій на режисерські інтерпретації оперних вистав.

Створення MTV-оперних вистав з органічним поєднанням реальних і віртуальних персонажів, мультимедійного сценографічного оформлення видовища — новітня та перспективна тенденція розвитку музичного театру сьогодення. Опанування різноманітними інноваційними арт-технологічними системами режисерських пошуків знакових постатей світового та вітчизняного музичного театру, їх творче переосмислення у власній мистецькій практиці. Аналітичний розбір музично-театральних вистав у контексті означеної тематики.

Тема 8. Інтегративний характер режисерської діяльності в контексті тяжіння сучасних оперних вистав до неосинкретизму.

Дуалістичний характер режисерської діяльності у вирішенні оперних вистав сьогодення. Інтегративний характер співпраці режисера з композитором, диригентом, сценографом, художником, хормейстером, балетмейстером, постановником пластичних та батальних сцен, виконавським складом та технічними службами задля забезпечення художньої цілісності вистави. Інтеграція засобів виразності різних видів мистецтв із науковотехнологічними досягненнями в інтерпретації музичного твору, їх підпорядкування розкриттю музичної драматургії опери. Аналітичний розбір музично-театральних вистав у контексті означеної тематики.

Тема 9. Вплив соціальної потреби суспільства на визначення актуальності майбутньої вистави. Сучасний погляд. Шляхи практичної реалізації.

Глибоке вивчення соціокультурних процесів, що відбуваються в сучасному суспільстві. Визначення їх впливу на мистецтво загалом та театральне зокрема. Коло проблем як основа максимального охоплення реципієнтів. Співвідносність теми твору з реаліями сьогодення, із запитамі і потребами глядача доби інформаційного суспільства. Аналітичний розбір музично-театральних вистав у контексті означеної тематики.

Тема 10. Науковий підхід до режисерського аналізу твору в контексті об'єктивного проникнення та розуміння авторського задуму.

Використання провідних театральних систем ХХ-ХХІ ст. для креативного режисерського аналізу. Використання особистого життєвого та емоційного досвіду постановника в означеному процесі. Застосування новітніх відкриттів із філософії, психології, етики, естетики для проведення глибинного дослідження твору, його першоджерела. Аналітичний розбір музично-театральних вистав у контексті означеної тематики.

3. Структура навчальної дисципліни (тематичний план)

ДЕННА ФОРМА

Назви розділів і тем	Кількість годин			
	денна форма			
	Всього	у тому числі		
лек.		прак.	сем.	с. р.
Тема 1. Поняття, еволюція та роль інтелектуальної власності в соціально-економічному розвитку держави	2			8
Тема 2. Система, класифікація та зміст права інтелектуальної власності	2			8
Тема 3. Джерела інтелектуальної власності.			2	10
Тема 4. Авторське право та суміжні права.	2			8
Тема 5. Суміжні права в системі інтелектуальної власності.	2		2	8
Тема 6. Патентне право			2	10
Тема 7. Засоби індивідуалізації товарів і послуг як об'єкти інтелектуальної власності			2	10
Тема 8. Охорона та захист прав інтелектуальної власності	2		2	8
Усього годин	10		10	70

4. Організація самостійної роботи студентів

Примітка. У цьому розділі визначаються види робіт та зміст завдань, форми звітності.

4.1. Тематика та план семінарських занять

Заняття 1. Сучасні напрацювання та інструментарій в оволодінні мистецтвом режисерського аналізу драматургії

- Залучення новітніх досліджень практиків музичного театру до режисерського аналізу драматургії обраного твору.
- Використання інструментарію мультимедійних засобів досліджень.
- Застосування напрацювань суміжних видів мистецтв, їх адаптація до специфіки музичного театру.

Заняття 2. Режисерський аналіз музичної драматургії як креативний прогноз творчого задуму майбутньої вистави.

- Вплив запиту суспільства на визначення ідейно-тематичного комплексу вистави.
- Взаємозв'язок глядацького інтересу до вистави та креативності ідейно-тематичного

аналізу.

- Значення креативного ідейно-тематичного аналізу на сучасне сприйняття вистави.

Заняття 3. Діалектичне опрацювання драматургії як основа задуму

- Об'єктивний науково-дослідницький погляд на формування режисерського задуму вистави.
- Використання особистісних суб'єктивних якостей у режисерському задумі.
- Дослідження об'єктивно-суб'єктивних трансформацій сучасних трактувань музично-театральних творів.

Парадигма формування надзавдання режисерського задуму.

Заняття 4. Вплив соціокультурних реалій сьогодення на новітні засоби сценічної виразності при створенні пластично-просторової структури вистави.

- Формування факторів, що впливають на створення креативних варіантів пластично-просторової структури вистави.
- Ознайомлення з новітніми світовими напрацюваннями та вироблення власних засобів при формуванні пластично-просторової структури вистави.
- Динамізація розвитку сценічного дійства у рамках створення композиції вистави.

Заняття 5. Роль інноваційного процесу у створенні системи образів у загальних координатах режисерського задуму вистави.

- Напрацювання новітніх технологій при побудові сценічного видовища.
- Шляхи реалізації надбань доби високих технологій для сценографічно-образного вирішення вистави.
- Застосування психологічних прийомів впливу у творчій співпраці зі співаком-актором у контексті сучасних вимог.

Заняття 6. Напрацювання режисерських прийомів у стилях модерн та постмодерн.

- Систематизація напрацьованого світового досвіду виразальних прийомів режисерського мистецтва.
- Варіативність нових режисерських прийомів в епоху модерного і постмодерного мистецтва.
- Стилізація, провокація, компіляція та інше як шляхи пошуку модерних та постмодерних режисерських прийомів.

4.2. Перелік завдань для підготовки до підсумкового контролю

Представити розроблений сценарій музичного спектаклю або шоу-програми

5. Критерії та система оцінювання результатів навчання

Примітка. Наводиться опис критеріїв та системи оцінювання, розподіл балів за видами контролю

№	Вид роботи і критерії оцінювання	Кількість балів
----------	---	------------------------

.	Участь у семінарі: •підготовка (наявність конспекту, тез, знання основних понять); •активність; •креативність та ініціатива.	5 балів – одне заняття; денна форма навчання – до 40 балів;
.	Завдання самостійної роботи репродуктивного рівня: •повнота, послідовність і точність викладу.	2 бала – одне завдання
.	Завдання самостійної роботи творчо-критичного рівня: •повнота, послідовність і точність викладу; •презентація і обґрунтування власної думки з проблеми; •креативність і оригінальність виконання.	4 бала – одне завдання
.	Екзамен •повнота, послідовність і точність викладу; •презентація і обґрунтування власної думки з проблеми; •креативність і оригінальність мислення.	До 40 балів
	Разом:	100 балів

5.1. Політика курсу

Примітка. Визначаються політика щодо відвідування навчальних занять та політика академічної доброчесності.

Усі лекції та семінари мають бути відвідані. Завдання мають бути виконані самостійно.

5.2. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90-100	відмінно	A	відмінне виконання
80-89	добре	B	вище середнього рівня
75-79	добре	C	загалом хороша робота
66-74	задовільно	D	непогано
60-65	задовільно	E	виконання відповідає мінімальним критеріям
30-59	незадовільно	FX	необхідне перескладання
0-29	незадовільно	F	необхідне повторне вивчення курсу

6. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна (за потребою)

7. Рекомендовані джерела інформації

Основні

1. Акулов Е.А. Оперная музыка и сценическое действие. Москва; Екатеринбург: Кабинетный ученый, 2016. 388с.
2. Александрова Е.И. Режиссер работает с хором. XX век. Москва : Культурная революция, 2013. 200с.
3. Арановский М. Музыкальный текст: структура и свойства. Москва: Композитор, 1999. 342с.
4. Веселовська Г.І. Сучасне театральне мистецтво. Київ: НАККиМ, 2014. 143с.

5. Вислова А.В. Русский театр на сломе эпох. Рубеж XX – XXI веков. Москва: Университетская книга, 2009. 272с. :ил.
6. Гамалей Ю.В. Оперный и балетный спектакль: Связь музыки с постановкой. Санкт-Петербург : Композитор * Санкт-Петербург, 2014. 172с.
7. Искусство режиссуры. XX век/ сост. С.К. Никулин, Л.А. Пачхадзе. Москва: Артист. Режиссер. Театр, 2008. 768с.
8. Кнебель М.О. Школа режиссуры Немировича-Данченко. Москва : РАТИ-ГИТИС, 2015. 221с.
9. Колодуб О. Творчі принципи організації оперної вистави /Олександр Колодуб . Життя, творчість, спогади / авт. -упоряд. І. Колодуб. Київ: Музична Україна, 2006. С. 104 – 112.
10. Корнієнко Н. Лесь Курбас: репетиція майбутнього. Київ: Либідь 2007. 328с.
11. Кристи Г. Работа Станиславского в оперном театре. Москва: Искусство, 1952. 281с.
12. Курбас Л. Філософія театру / упоряд. М. Лабінський. Київ: Основи, 2001. 917с.
13. Летичевська О.М. Хорове виконавство в оперній виставі: творчість Л.М. Венедиктова: моногр. Київ, 2018. 230с.
14. Литвин Б. Мастерство режиссера: поиск образности. Психологические предпосылки и реализация. Пермь, 2000. 204с.
15. Михайлова Н.М. Творчість і співтворчість у комунікативній системі режисер – хормейстер – актор // Часопис Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського: наук. журнал. Київ, 2010. №2 (7). С. 91-95.
16. Михайлова Н.М. Трансформація рольової функції хору у музичній виставі (на прикладі театральної практики останньої третини XX-початку XXI століть) : автореф. дис... канд. мистецтвознавства. 17.00.03 – музичне мистецтво / Харківський нац. ун-т мистецтв ім. І.П. Котляревського. Харків, 201. 12с.
17. Москаленко В.Г. Лекции по музыкальной интерпретации: учеб. пособие. Киев, 2012. 272с.:ил.
18. Назайкинский Е.В. Стиль и жанр в музыке. Москва: Владос, 2003. 248с.: нот.
19. Налётова И.Н. Опера как целое: системный поход. Кн. 1. Методология: моногр. Санкт-Петербург, Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2013. 185с.
20. Нестьева М.І. Режисер і композитор – односторонні чи супротивники? // Часопис Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського: наук. журнал. Київ, 2012. №3 (16). С. 11 – 16.
21. Новые формы музыкального театра // Антология музыкального театра московских композиторов (вторая половина XX века) Москва: Композитор, 2006. Вып. 2. С. 151 – 262.
22. Новые формы современного музыкального театра // Антология музыкального театра московских композиторов (вторая половина XX века) Москва: Композитор, 2003. Вып. 1. С. 281 –348.
23. Парин А.В. Европейский оперный дневник. Москва: Аграф, 2007. 448с.
24. Покровский Б. Введение в оперную режиссуру. Москва: РАТИГИТИС, 2009. 88с.
25. Покровский Б. Об оперной режиссуре. Москва: ВТО, 1972. 26. Покровский Б. Путешествие в страну ОПЕРА. Москва: Современник, 2000. 238с.
27. Покровский Б. Размышления об опере. Москва: Сов. композитор, 1979. 279с.
28. Покровский Б. Ступени профессии. Москва: ВТО, 1984. 344с.
29. Покровский Б. Что, для чего и как? Москва: Слово / Slovo, 2002. 312с: 400 ил.
30. Приходовская Е.А. Оперная драматургия. Санкт-Петербург: Лань; Планета музыки, 2015. 88с. :ил.
31. Ротбаум Л.Д. Опера и ее сценическое воплощение. Записки режиссера. Москва: Сов. композитор, 1980. 262с.
32. Сабина М.Д. Взаимодействие музыкального и драматического театров в XX веке: моногр. Москва: Композитор, 2003. 327с.
33. Санникова Л.И. Художественный образ в сценографии. 2-е изд., испр. и доп.

- Санкт-Петербург: Лань; Планета музики, 2016. 144с.: ил.
34. Станиславский – реформатор оперного искусства: материалы и документы / сост. Г. Кристи, О. Соболевская; Ю. Калашников. Москва: Музыка, 1983. 384 с.
 35. Станішевський Ю. Національний академічний театр опери та балету України імені Тараса Шевченка: Історія і сучасність: моногр. Київ: Музична Україна, 2002. 736с.:іл.
 36. Станішевський Ю.О. Національна опера України. 2001-2011: моногр. Київ: Музична Україна, 2012. 304с.
 37. Станішевський Ю.О. Режисура в сучасному українському музичному театрі: моногр. Київ: Наукова думка, 1982. 278с.
 38. Степурко В.І. Аналіз музичних творів: навч. посібник. Київ: НАКККІМ, 2020. 140с.
 39. Черкашина-Губаренко М. Оперний театр у мінливому часопросторі: моногр. Харків, Акта, 2015. 380с.
 40. Черкашина-Губаренко М.Р. Структурний аналіз оперного твору (стаття перша)// Часопис Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського: наук. журнал. Київ, 2009. №2 (3). С. 58- 78.
 41. Черкашина-Губаренко М.Р. Структурний аналіз оперного твору (стаття друга)// Часопис Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського: наук. журнал. Київ, 2009. №4 (5). С. 142- 153.
 42. Ярустовский Б.М. Очерки по драматургии оперы XX века. В 2-х кн. Кн. 1. Москва: Музыка, 1971. 357с.
 43. Ярустовский Б.М. Очерки по драматургии оперы XX века. В 2-х кн. Кн. 2. Москва: Музыка, 1978. 261с.:ил.
- Додаткові**
1. Актуальні проблеми музичного театру в контексті соціокультурних викликів сучасності: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 2-3 березня 2020р./Нац. муз. акад. України ім. П.І. Чайковського; ред.- упоряд. О. В. Касьянова. Київ, 2020. 256 с.
 2. Баева А.А. Оперная драматургия конца XX века/ Баева А.А., Русская опера второй половины XX века. Москва: РАТИ-ГИТИС, 2012. С.107- 132.
 3. Безклубенко С. Мистецтво: терміни та поняття: енциклопед. вид. у 2т. Т.1 (А-Л). Київ: Ін-т культурології АМУ, 2008. 240с.: іл.
 4. Безклубенко С. Мистецтво: терміни та поняття: енциклопед. вид. у 2т. Т.2 (М-Я). Київ: Ін-т культурології АМУ, 2008. 256с.: іл.
 5. Бояджиев Г. От Софокла до Брехта за сорок театральних вечеров. Москва: РАТИ-ГИТИС, 2009. 420с.
 6. Вильсон Г. Психология артистической деятельности: Таланты и поклонники / пер.с англ. А.И. Блейз. Москва: Когито-Центр, 2001. 384с.
 7. Гозенпуд А. Оперный словарь. 2-е изд. перераб. и доп. СанктПетербург; Композитор * Санкт-Петербург, 2004. 632.
 8. Гончаренко С.С. О поэтике оперы. Новосибирск : Новосибирск. гос. консерватория (академия) имени М.И. Глинки, 2010. 260с.:цв.вкл.
 9. Касьянова О.В. Особливості інтерпретації танцю в сучасній оперній виставі // Часопис Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського : наук. журнал. Київ, 2011. № 2 (11). С. 118-122.
 10. Кох И.Э. Основы сценического движения. Санкт-Петербург: Лань; Планета музики, 2013. 512с. :ил.
 11. Кузнецов М. Мысль и слово в творчестве оперного актера. Москва: Музыка, 2004. 320с.
 12. Ливнев Д.Г. Сценическое перевоплощение (создание актерского образа). Москва: РАТИ-ГИТИС, 2012. 262с.
 13. Мерлин Б. Актерское мастерство. Теория и практика /пер. с англ. Харьков: Гуманитарный центр, 2017. 256с.
 14. Немеровский А.Б. Пластическая выразительность актера. Москва: РАТИ-ГИТИС,

2010. 256с.

15. Опера. 123 либретто / авт.-сост. Е.А. Смирнова. Санкт-Петербург: Композитор * Санкт-Петербург, 2008. 288с.: [40] л. портр.

16. Оперные либретто. Краткое изложение содержания опер. Москва: Музыка, 2010. 376с.

17. Паві П. Словник театру / наук. ред. О. Клековкін. Львів, 2006.

18. Павлюк Г.Ф. Оперы классического наследия. Ростов на Дону: Феникс, 2002. 320с.

19. Рутберг И.Г. Движение и образ. Москва: Сов. Россия, 1981. 160с.

20. Тышлер Д.А., Мовшович А.Д. Сценическое фехтование. Техника ведения боев, пластика движений и батальная режиссура. Москва: Академический Проект; Культура, 2011. 239с.: цв. ил.

21. Хазанов А.Б. Заметки оперного хормейстера / ред. - сост. Н.П. Королева, Н.Г. Шантырь, Москва: Московская консерватория, 2015. 148с. : нот., ил.

22. Цодоков Е. Опера. Энциклопедический словарь. Москва: Композитор, 1999. 592с.

23. Юдова-Романова К.В. Технічні засоби оформлення сценічного простору. Київ: КНУКіМ, 2017. 314с.: іл. *Примітка. Список літератури складається з двох частин: основної і додаткової. До списку основної літератури включаються підручники, навчальні посібники, конспекти лекцій, методичні вказівки до практичних занять, плани семінарських занять тощо. Література може бути надана в електронному вигляді із забезпеченням вільного доступу здобувачів вищої освіти.*

Список додаткової літератури призначений для більш поглибленого вивчення окремих розділів, тем або навчальної дисципліни в цілому.

Інформаційні ресурси

Інформаційні ресурси з історії опери, театрального виконавства, новини сучасного театального світу

1. <https://moderato.in.ua/>

2. <https://www.operabase.com/en>

3. <http://www.operanews.com/>

Відео, аудіо, ілюстративні матеріали, електронні бібліографічні ресурси

4. <http://intoclassics.net/>

Публікації сучасних українських музикознавців, театрознавців, критиків та ін.

5. <http://mi-re.do.am/index/0-2>

Примітка. Надаються назви та адреси інформаційних ресурсів.

Доповнення та зміни, внесені до робочої програми

Примітка. Доповнення та зміни до робочої програми додаються на окремому аркуші, затверджуються на засіданні кафедри на початку навчального року.